

ЯРЕМЧУК

Наталія Валеріївна

асистент кафедри організації агрорізнесу та готельно-ресторанної справи, Вінницький національний аграрний університет

УДК 631.15/16:664.6

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

FEATURES OF PRICING IN THE GRAIN PRODUCTS SUBCOMPLEX OF THE VINNYTSYA AREA

У статті розглянуто міжсекторний баланс рентабельності суб'єктів національного ринку зерна. Досліджено особливості формування та встановлення цін на продукцію зернової, борошномельної та хлібопекарської галузей. Висвітлено окремі аспекти механізму державного регулювання ринку зернопродукції в Україні.

В статье рассмотрен межсекторный баланс рентабельности субъектов национального рынка зерна. Исследованы особенности формирования и установления цен на продукцию зерновой, мукомольной и хлебопекарской отраслей. Освещены отдельные аспекты механизма государственного регулирования зернопродукции в Украине.

Intersectoral balance of profitability of subjects of national grain market is considered in the article. Forming features are investigational that establishments of prices on products corn, flour-miller and panary industries. The mechanism of government control of grain products subcomplex is considered in Ukraine.

Ключові слова: зернопродуктовий підкомплекс, ціна, витрати, рентабельність, борошно, хліб, державне регулювання

Ключевые слова: зернопродуктовый подкомплекс, цена, расходы, рентабельность, мука, хлеб, государственное регулирование

Keywords: grain products subcomplex, price, charges, profitability, flour, bread, government control

ВСТУП

Основою функціонування економічного механізму будь-якого сектору економіки є ціновий механізм. Тільки оптимальний рівень цін у кожній ланці продовольчого ланцюга від виробника зернової продукції до роздрібною торгівлі продовольчими товарами може дозволити повноцінно функціонувати усім його учасникам. Формування ціни у зернопродуктовому підкомплексі має свої особливості, визначені соціальною значимістю кінцевої продукції, рівнем купівельною спроможністю населення, рівнем державного регулювання, кон'юнктурою світового ринку, рівнем інтенсифікації виробництва кожного з учасників.

Аналіз останніх досліджень

Дослідженню проблем механізму ціноутворення на продукцію зернопродуктового підкомплексу та його удосконаленню впродовж розвитку аграрної економіки присвячені праці таких вчених-економістів: Ганганова В.М., Мелька Л.І., Бакая С.С., Саблука П.Т., Чопенка В., Васильченка А.Н., Сторожука О.О. та ін.

Аналіз і узагальнення досліджень з даної проблематики дозволяють зробити висновок, що окремі аспекти механізму встановлення цін вимагають подальшого вивчення та більш детальної конкретизації відповідно до сьогоденної нестабільної цінової ситуації.

МЕТА СТАТТІ

Дослідити особливості встановлення та формування цін на продукцію зернопродуктового підкомплексу, зокрема проаналізувати основні аспекти ціноутворення у продовольчому ланцюзі «зерно-борошно-хліб». Дослідити фактори, які обумовлюють виникнення дисбалансу рентабельності суб'єктів ринку зерна.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цінова ситуація на ринку пшениці в значній мірі визначається кон'юнктурою світового ринку. Середні ціни реалізації зернових та зернобобових культур як в світі, так і в Україні постійно зростають. Тільки за останні 10 років вони зросли майже в 5 разів: з 338,6 грн./т у 2002 р. до 1543,7 грн./т у 2012р. і продовжують зростати.

Проаналізуємо тенденції зміни ціни в одному продовольчому ланцюзі «зерно – борошно - хліб» в процесі руху від виробника сировини до споживача продовольства.

Авторами Гангановим В.М., Лисюком В.М., Нікішиною О.В. запропонована методологія секторного аналізу інтегрованих товарних ринків [1, с. 29-36], відповідно до якої структуру державного ринку зерна можна представити як сукупність чотирьох взаємопов'язаних секторів відповідно стадіям утворення, подальшої трансформації та споживання якостей зернових, а саме: аграрного, переробного, інфраструктурного й споживчого (рис.1).

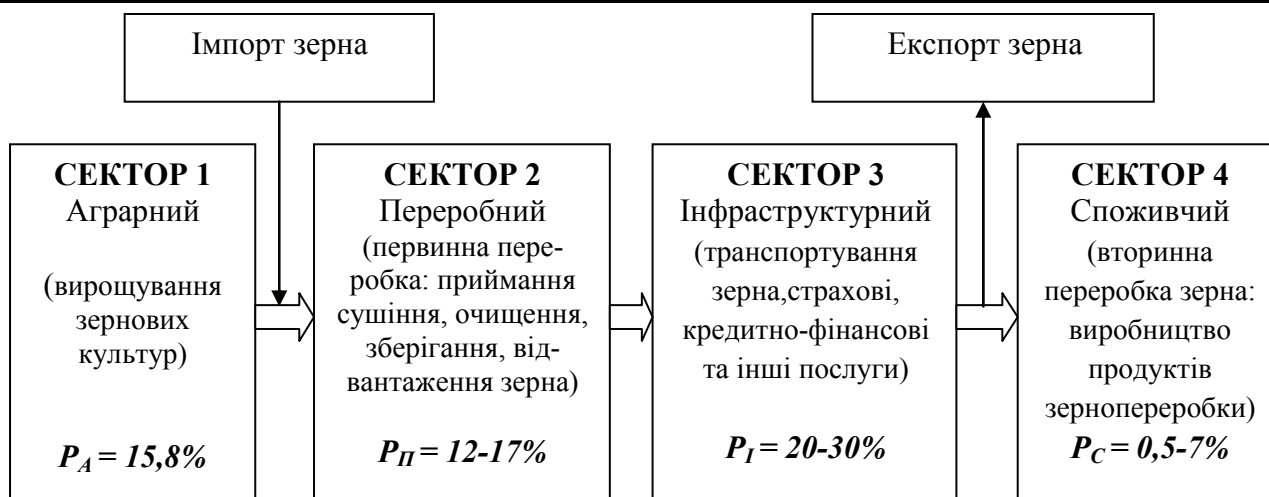

Рис. 1. Секторна модель національного ринку зерна. Узагальнений міжсекторний баланс рентабельності його суб'єктів [1, с.30]

Відповідно до запропонованої методології дослідження, автори встановили явище, що не співпадає з теорією, згідно якої рентабельність виробництва продукції повинна збільшуватися від аграрного до споживчого сектору по мірі трансформації (додавання) певних споживчих якостей товару. Аналіз виявив закономірність:

$$P_A < P_{II} < P_I > P_C \quad (1)$$

$$P_A < P_{II} > P_C \quad (2)$$

$$P_A > P_C, \quad (3)$$

де P_A – рентабельність діяльності зерновиробників (аграрних підприємств);

P_{II} – рентабельність зернозберігаючих послуг (елеватори);

P_I – рентабельність діяльності внутрішніх і зовнішніх зернотрейдерів;

P_C – рентабельність операційної діяльності борошномельно-круп'яних підприємств.

Відповідно до наведених нерівностей (1-3), найнижчу рентабельність діяльності мають вітчизняні борошномельно-круп'яні підприємства (0,5 – 7%), а найвищу - діяльності внутрішніх і зовнішніх

зернотрейдерів (20-30%). Виявлене суперечить загальній економічній логіці, яка передбачає збільшення рентабельності по мірі поглиблення рівня переробки сировини, і віддзеркалює нині існуючу тенденцію до перерозподілу основного доходу на користь зернотрейдерів, які є розпорядниками 88,6% культур, реалізованих сільськогосподарськими підприємствами за непрозорими «іншими каналами».

Використання даної методології дослідження для зернопродуктового підкомплексу Вінницької області підтвердило наявність аналогічної тенденції. Зокрема, P_A (рентабельність виробництва зерна) по області в середньому за 2009-2011рр. склала 19,1% (вище, ніж в середньому по Україні). За 2008-2012рр. – 17,32%; за 2009-2012рр - 22,1%. Дані табл.1 ілюструють нестабільний, проте в довгостроковому періоді в цілому спадний характер зміни рентабельності виробництва зернових культур сільськогосподарськими підприємствами області, як по зерну, так і по одній з найбільш рентабельних культур – соняшнику. В 2012 р. рентабельність виробництва зерна скоротилась до 16,6%.

Таблиця 1

Рівень рентабельності продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Вінницької області (P_A), %

[розраховано за даними Управління статистики у Вінницькій області]

Показник	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012
Рівень рентабельності виробництва сільсько-господарської продукції	-3,3	9,8	2,7	9,0	19,4	24,9	15,3
У тому числі зернових культур	41,7	92,4	6,2	7,2	20,0	30,1	16,6
Насіння соняшнику	57,8	57,8	9,8	40,1	61,7	42,6	35,7

Як зазначають дослідники [1, с.30], оцінюючи рівні секторних показників рентабельності, слід враховувати їхню значну варіативність як у видовому, так і суб'єктному розрізі. Це підтверджується наступними даними по Вінницькій області.

Рентабельність зернозберігаючих послуг елеваторів Вінницької області (P_{II}) коливається від -18,5% до 29,1, складаючи в середньому 5,1% за останні три роки (табл. 2).

Таблиця 2

Рентабельність зернозберігаючих послуг елеваторів Вінницької області (РП),%
[розраховано за результатами власних досліджень автора]

	Роки			Середнє значення за 3 роки
	2010	2011	2012	
ТОВ «Котюжани зерно»	2,6	19,1	12,7	11,5
Томашпіль	23,7	40,2	23,4	29,1
ТОВ «Немирівський ККЗ»	0,3	9,2	28,5	12,7
ТОВ «Тростянецьзерно»	1,4	0,6	0,4	0,8
ТОВ «Вінницязерносервіс»	0,3	14,5	28,8	14,5
Калинівське ХПП	-24,7	-19,5	-0,2	-14,8
Теплицький МКХП	-15,2	-10,8	-29,5	-18,5
				5,1

В той же час рентабельність виробництва круп на підприємствах Вінницької області є ще нижчою і коливається від -1,1% (крупна з пшениці) до 3% в середньому за три роки (табл. 3). Приблизно такою ж

низькою є рентабельність виробництва пшеничного борошна (від -2,2% до 3,6% в середньому за три роки) (табл. 4).

Таблиця 3

Рентабельність виробництва круп на підприємствах Вінницької області (РС),%
[розраховано за результатами власних досліджень автора]

	Роки			Середнє значення за 3 роки
	2010	2011	2012	
ТОВ «Вінницький крупозавод»	5,2	2,3	1,5	3,0
ФГ «Україна»	2,8	2,4	2,1	2,5
ПП «Грація-В»	3,1	-6,7	1,2	-0,8
ПСП «Рось»	1,1	2,2	1,1	1,5

Таблиця 4

Рентабельність виробництва борошна пшеничного на підприємствах Вінницької області (РС),%
[розраховано за результатами власних досліджень автора]

	Роки			Середнє значення за 3 роки
	2010	2011	2012	
ТОВ «Зерновіт»	-2,9	-2,0	-1,7	-2,2
ТОВ «Комбінат хлібопродуктів №2»	1,9	2,3	3,7	2,6
ТОВ «Вінниця-млин»	0,5	0,1	0,8	0,5
ТОВ «Амбар+»	10,0	0,7	-0,01	3,6

Основним замовником борошна на внутрішньому ринку є хлібопекарська галузь, яка на 99% забезпечує продукцією «хлібний» ринок країни.

Сьогодні в Україні переважна кількість хліба виробляється з борошна із зниженим вмістом і якістю клейковини, а також із зерна, ушкодженого шкідниками. [2, с. 171-180]. Підвищення пекарських властивостей борошна досягається за рахунок використання штучних поліпшувачів, що здорожує кінцеву продукцію. Крім того, хліб завжди був об'єктом державного регулювання через свою соціальну значимість. На сьогодні місцеві органи

регулюють граничні торгівельні (постачальницько-збутові) надбавки до оптової ціни виробника на борошно та хліб, граничні рівні рентабельності їх виробництва, оптово-відпускні ціни на борошно. Регулюванню підлягає ціна на хліб вагою більш ніж 500 грамів простої рецептури (борошно, дріжджі, сіль, вода) без додавання цукру, жиру, інших наповнювачів [3, с.6]. В результаті, рентабельність виробництва хліба та хлібобулочних виробів на підприємствах Вінницької області (РС) за три останні роки залишалась вкрай низькою і коливалась від 0,2 до 1,6% (Табл. 5).

Таблиця 5

Рентабельність виробництва хліба та виробів хлібобулочних на підприємствах Вінницької області (РС),%

[розраховано за результатами власних досліджень автора]

	Роки			Середнє значення за 3 роки
	2010	2011	2012	
ПАТ «Козятинхліб»	3,9	-4,9	1,7	0,2
СП «Могилів-Подільський хліб»	2,6	0,9	1,4	1,6
ТОВ «Вінниця-млин»	0,5	0,1	0,8	0,5

Адміністративне регулювання цін на хліб останнім часом було основним фактором стабілізації цін на ринку хліба. Разом з тим, при зростанні цін на складові собівартості ціни реалізації хліба не забезпечують покриття витрат на його виробництво, що призводить до поступового занепаду хлібопекарської галузі.

Аналіз показав, що сьогодні внутрішні ціни на продовольчу пшеницю і хлібопекарське борошно впритул наблизились до світових. В той же час ціна на хлібобулочні вироби в Європі значно вища, ніж в Україні. Зокрема середня ціна 1 кг хлібобулочних виробів коливається від 2,0 до 3,0 євро, що у 8-10 разів перевищує вітчизняні ціни на хлібобулочні вироби [4, с. 6-7]. В умовах адміністративного регулювання цін на хліб хлібопекарські підприємства України змушені компенсувати збитки виробництва хліба масових сортів шляхом підвищення цін на інші види хлібобулочної продукції; економити за рахунок

погіршення якості масових сортів хліба; скорочувати обсяги їх виробництва.

Адміністративне регулювання цін на хліб призвело до тінізації хлібопекарської галузі, недоотримання податків від її діяльності, скорочення легально працюючих хлібзаводів (з 244 у 2010р. до 223 – у 2012р.), в той час як на території України зафіксовано понад 3500 виробників хліба. За даними В.Васильченка, статистика фіксує лише 38,8% виробництва хліба, що споживається населенням України. Хлібопекарський бізнес стає непривабливим для інвесторів: 2011-2012 роки характеризувалися інтенсивною зміною власників промислових хлібзаводів і відсутністю будь-якого технічного розвитку [5, с.51]. Загальна послідовність формування цін і витрат у структурних ланках продовольчого ланцюга «зерно-борошно-хліб на прикладі підприємств Вінницької області представлена в табл. 6.

Таблиця 6

Формування цін і витрат у структурних ланках продовольчого ланцюга «зерно-борошно-хліб»

[розраховано за даними Державної служби статистики та результатами власних досліджень]

Показники	Сума, грн	Структура, %
1	2	3
Сільськогосподарські підприємства (в середньому по Україні) у 2012 р., грн. на 1 т пшениці		
Виробнича собівартість	937,2	100
оплата праці з відрахуваннями	95,1	10,1
насіння	94,0	10,0
мінеральні добрива	200,7	21,4
нафтопродукти	135,6	14,5
оплата послуг	87,1	9,3
амортизація	52,4	5,6
інші витрати	272,3	29,1
Витрати на збут, адміністративні витрати	191,0	x
Повна собівартість	1128,2	x
Прибуток	198,8	x
Рівень рентабельності, %	17,6	x
Ціна реалізації	1327	x
Ціна реалізації переробним підприємствам у 2011 р.	1424	x
Зростання виробничих витрат на 1 га пшениці у 2012 р., попереднього року, рази	1,3	x
Ціна реалізації переробним підприємствам у січні-жовтні 2012 р. (довідково)	1551,7	x
Борошномельні підприємства (на прикладі Вінницької області) листопад 2012 р., грн. на 1 т борошна вищого гатунку		
Сировина	1648,0	78,2
Заробітна плата з відрахуваннями	395,1	18,7
Амортизація	17,6	0,8

1	2	3
Електро та теплоенергія	24,6	1,2
Ремонт	3,8	0,2
Інші витрати	11,9	0,6
Відсотки за користування кредитом	7,3	0,3
Всього витрат	2108,3	100
Прибуток	34,2	x
Оптово-відпускна ціна борошна	2142,5	x
Рівень рентабельності, %	1,6	x
Хлібозаводи (на прикладі ВП «Вінницяхліб» ПАТ «Концерн Хлібпром») листопад 2013р., грн. на 1 т хліба пшеничного з борошна 1 гатунку, що виробляється за простою рецептурою		
Виробнича собівартість хліба	2955,5	100
Сировина та матеріали	1876,2	63,5
борошно	1793,4	60,7
Допоміжна сировина	82,9	2,8
Паливо	149,0	5,1
Електроенергія	152,8	5,2
Оплата праці з відрахуваннями	245,8	8,3
Загально-виробничі витрати	531,6	17,9
Адміністративні витрати	818,5	x
Витрати на збут	440,1	x
Повна собівартість	4214,1	x
Прибуток	-98,7	x
Оптова ціна хліба	4115,4	x
Рівень рентабельності, %		x
Оптово-відпускна ціна 1 т хліба з ПДВ	4938,5	x
Підприємства торгівлі (на прикладі Вінницької області), грн. за 1 кг хліба пшеничного з борошна першого гатунку		
Торгівельна надбавка на 1 тону хліба	543,2	x
Розмір торгівельної надбавки, %	11	x
Роздрібна ціна 1 кг	5,48	x
Роздрібна ціна 1 шт (0,65 кг)	3,56	x
Хлібозаводи (на прикладі на прикладі ВП «Вінницяхліб» ПАТ «Концерн Хлібпром») листопад 2013р., грн. на 1 т хліба пшеничного з борошна 1 гатунку, що виробляється за покращеною рецептурою		
Виробнича собівартість хліба	3507,9	100
Сировина та матеріали	2170,3	61,9
борошно	1897,7	54,1
Допоміжна сировина	272,5	7,8
Паливо	149,0	4,2
Електроенергія	152,8	4,4
Оплата праці з відрахуваннями	504,2	14,4
Загально-виробничі витрати	531,6	15,2
Адміністративні витрати	818,5	x
Витрати на збут	440,1	x
Повна собівартість	4766,5	x
Прибуток	-411,0	x
Оптова ціна хліба	4355,6	x
Рівень рентабельності, %		x
Оптово-відпускна ціна хліба з ПДВ	5226,7	x
Підприємства мережевої торгівлі, грн. за 1 кг хліба пшеничного з борошна першого гатунку, що вироблений за покращеною рецептурою		
Торгівельна надбавка на 1 тону хліба	888,6	x
Розмір торгівельної надбавки, %	17	x
Роздрібна ціна 1 кг хліба	6,12	x
Роздрібна ціна 1 шт (0,9кг)	5,5	x

До структури роздрібної ціни, як видно з табл. 6, входить також торговельна надбавка. У Вінницькій області вона встановлена на рівні 11% для підприємств торгівлі і на рівні 17% - для підприємств мережевої торгівлі.

Таким чином, проведений аналіз підтверджує наявність диспропорції в розподілі доданої вартості між підприємствами різних підгалузей зернопродуктового комплексу Вінницької області від найнижчої при виробництві хлібобулочних виробів (0,2 – 1,6%) до 16,6% при виробництві зерна.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що існуючий механізм управління й регулювання зернопродуктової підгалузі в Україні не створює достатніх умов вітчизняним товаровиробникам здійснювати процеси розширеного відтворення на основі переведення галузі на інноваційний шлях розвитку, забезпечення екологізації виробництва, підвищення якості продукції. Особливо це стосується зерновиробників і підприємств вторинної переробки зерна, де створюються нові продукти із новими споживчими властивостями.

Література

1. Ганганов В.М. Механізм розподілу доходів на зерновому ринку України / В.М. Ганганов, В.М. Лисюк, О.В. Нікішина // Економіка АПК. – 2012. - №12. – С.30 – 39.
2. Мелько Л.І. Регулювання ринку борошна як основа продовольчої безпеки України / Л. Мелько // Національне господарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2010. – С. 171-180
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 1548 від 25 грудня 1996 р. «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін»// Урядовий кур'єр . – 1997, – 23 січ. – С. 6
4. Чопенко В. Хліб під ціновим арештом / В. Чопенко // Дзеркало тижня. – 2012. – №42. – С. 6-7
5. Васильченко А.Н. Некоторые особенности функционирования рынка хлеба в Украине / А.Н. Васильченко // Хранение и переработка зерна. – 2013. - №3. – С.49 – 51.